

Research Paper

Interventional Discourses of Development in Local Communities

*Saman Yousefvand¹, Mehdi Taleb²

1- PHD Sociology of Development, faculty of social sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

2-professor of Rural development sociology, faculty of social sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

Citation: Yousefvand, S & Taleb, M. (2018). [Interventional Discourses of Development in Local Communities (Persian)]. Journal of Rural Research, 9(2), 168-181, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2017.241541.1164>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2017.241541.1164>

Received: 16 Sep. 2017

Accepted: 13 Dec. 2017

ABSTRACT

This paper aims at a good understanding of a surveyed concept based on the living experiences of local actors. Making use of such an approach in examining the problems of local communities that have a tribal or traditional texture is one of the most required elements of scientific research in this regard. The present research suggests that utilizing a phenomenological approach in surveys about local communities development not only provides a chance to put prevalent development theories into practice but also allows to pay close attention to ignored groups and let them get into social activities and be active in social changes. Based on this reasoning, development is a kind of intervention, and intervention is a kind of facing, or reciprocal penetration of life experiences of different socio-political groups. Therefore teaching stakeholders' measures and attitudes can be of effect on acceptance and approval of or resistance and opposition to any kind of development.

Key words:

Development, intervention, local community, empathy, Authoritarian

Extended Abstract**1. Introduction**

In line with previous studies, this article focuses on challenges and contrasts of development stakeholders in a local community. Gaining a full understanding of local people experiences and their real reasons for resisting to or accepting a development

plan is the purpose of this research. Attempt is also made to offer a suitable pattern of development in local communities. In this pattern, development requires collaboration of the government and the local community members as well as the acceptance of local associations managers and supervisors of interventional development processes. These are some of the prerequisites and features of policy making in local communities with a tribal character.

*** Corresponding Author:****Saman Yousefvand, PhD****Address:** Islamic Parliament Research Center Of The Islamic Republic Of IRAN, Niavaran St., Tehran, Iran.**Tel:** +98 (912) 0724816.**E-mail:** samanyousefvand@ut.ac.ir

2. Methodology

This research was conducted in order to provide the researchers with a deep understanding of interventional means of local development in a community. To do this research, the qualitative phenomenological approach was applied. Using this approach, life experiences of local actors can be examined on the purpose of providing the most appropriate interventional development model. The data collection was done through semi-structured (both one-by-one and group) interviews, participant observations as well as informal individual and group discussions. Also, in order to have purposeful theoretical sampling and snowball sampling, the interviews were conducted with informed people.

To analyze the obtained data, their coding was conducted step by step at the end of each stage to decrease the conceptualizing error rate. After the initial coding, the interview texts were sent to the interviewees for final endorsement, and their additional comments were added to the final version.

3. Results

Based on obtained experiences, development intervention should have some features to be successful. These features include having an organization responsible for intervention (e.g. government) to pave the way for participation, monitoring and management potential of the local community in the form of interface organizations, consideration of local community needs and priorities, increase of the local people bargaining ability, eradication of discrimination, promotion of justice, creation of equal opportunities for the community members, clarification of the information, providing easy access to information, changing unjust power relations, respect for the local people beliefs and values, encouragement of people to make use of local knowledge, observing moral standards, considering no separate positions for managers, having sympathy for all, preferring encouragement to punishment and horror to ensure the success of intervention, recognition of interface organizations between people and the government, making the best efforts to empower the local community and make it self-sufficient, recognition of local people's ownership rights, paving the way for the people to get engaged in decision making and preservation and, above all, emphasizing development based on the community potentials and responsibility for preservation of poor people's rights. From the local people's point of view, this sort of intervention is an ideal intervention pattern (i.e. a bottom-up pattern). In this condition, intervention will be supported and welcomed by the people

and can be of great effect at the least possible price. It should be noted that the know-how of intervention can be of crucial role in agreement or disagreement as well as failure or success of an intervention in its general concept, as development without intervention is impossible.

4. Discussion

Adopting a phenomenological approach, this study aims at providing a good understanding of a surveyed concept based on the living experiences of local actors. Making use of such an approach in examining the problems of local communities that have a tribal or traditional texture is the most required element of a scientific research in this regard. This research is a confirmation that utilizing a phenomenological approach in surveys about local communities development not only provides a chance to put prevalent development theories into practice but also allows to pay close attention to ignored groups and let them get into social activities and be active in social changes .

As other researchers have realized, interaction with local community as well as collaboration and peaceful relation of all development stakeholders together (Funder et al., 2017; Lewis, 2016; Narayan et al., 2000; Fox, 1995), encouragement of local people to share their knowledge and expertise (De kadt, 1988), respecting a wide range of different ideas (Fennell, 1999), and observing moral standards (pattison, 2008) are all effective in making the intervention successful. In Kahman Tourism Development plan, the interventions of these parameters were not considered as they should have been, and the required standards are not met as stated in "Sustainable Local Tourism Theory" (Zeppel, 1998). Also the way is not paved for empowerment and self-sufficiency of local communities through tourism development strategies.

5. Conclusion

Based on the findings and reasoning of this research, development is a kind of intervention, and intervention is a kind of encounter or reciprocal penetration of life experiences of different socio-political groups. Therefore, teaching the actions and attitudes of different groups of stakeholders can be of effect on acceptance and approval of or resistance and opposition to any kind of development.

Finally, it can be concluded that collective and responsible actions of the government, tourists and local communities are the most important factors of effect on tourism development. Any sort of one-way measures taken by the government not only receives inconsiderable local com-

munity support but also would have reverse outcomes, and the power of the economy would have to suffer the highest costs.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

گفتمان‌های مداخله‌ای توسعه در اجتماعات محلی

*سامان یوسفوند^۱، مهدی طالب^۲

۱- دکترای جامعه‌شناسی توسعه دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲- استاد گروه جامعه‌شناسی توسعه روستایی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۲۵ شهریور ۱۳۹۶

تاریخ پذیرش: ۲۲ آذر ۱۳۹۶

این تحقیق با اتخاذ رویکرد پدیدار شناختی و با بهره گرفتن از ابزارهای روش تحقیق کیفی، تلاش دارد تجربه زیسته کنشگران محلی از مداخلات توسعه‌ای را تفهیم نماید. بر مبنای اطلاعات به دست آمده، اجتماع محلی دو گفتمان مداخله توسعه‌ای "همدلانه و آمرانه" را تجربه کرده است و کنشگران محلی نیز در مواجهه با هر گفتمان مداخله‌ای، راهبرد پذیرندگی و طردکنندگی را ارائه کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که دال مرکزی گفتمان مداخله توسعه‌ای همدلانه بر تقویت نقش عاملیت‌های محلی در توسعه، بهبود قابلیت‌های اجتماعی و توزیع عادلانه قدرت در جامعه محلی استوار است و نهاد مداخله‌گر را ملزم به اعمال احتیاط‌هایی می‌داند که مشارکت، نظارت و مدیریت اجتماع محلی را در قالب انجمن‌های محلی و نهادهای میانجی بپذیرد. در حالی که در گفتمان مداخله توسعه‌ای آمرانه بی‌نیازی در کسب مشروعیت از جامعه محلی، به رسمیت نشناختن انجمن‌ها و نهادهای میانجی بین نهاد مداخله‌گر و جامعه میزبان، کم‌توجهی به جنبه فرهنگی مداخله، گریز از مسئولیت و سرزنش بومیان از جمله عناصر اصلی این گفتمان شناسایی شده‌اند. در این رویکرد، اعضای اجتماع به مثابه مصرف‌کنندگان قلمداد می‌شوند که توسط تصمیم‌سازان و متولیان رفع حاجت می‌شوند، و نقش عاملیت‌های محلی در توسعه را به حداقل‌ها تقلیل داده‌اند. بنابراین استدلال مقاله این است که توسعه، عملی مداخله‌گرایانه است و موفقیت یا شکست آن در گرو چگونگی مداخله و ایفای نقش بازیگران توسعه است. از این‌روی ایجاد نهادهای میانجی بین مردم محلی و نهادهای مداخله‌گر توسعه از جمله عناصر مهم در پیوند و حل تعارضات حوزه مداخله است.

کلیدواژه‌ها:

توسعه، مداخله، اجتماع محلی، همدلانه، آمرانه.

مقدمه

اجتماع محلی آخرین لایه اصالت فرهنگی و هویت دست‌نخورده و یکدست تلقی می‌شود و امر محلی به مثابه مکانی برتر برای شروع توسعه لحاظ می‌گردد که در آن توسعه به شکل ارگانیک از پایین و درون، با ارجاع به هویت‌ها معنا پیدا می‌کند (Anbari & Yousefvand, 2017)

اجتماع محلی در طی سال‌های متمادی، میزبان برنامه‌های مداخله‌ای توسعه‌ای گوناگونی است که از طریق دولت‌های مختلف به اجرا گذاشته شده است و کنشگران محلی تجارب انباشته‌ای از الگوهای مداخله‌ای در طول فرایند تاریخ زندگی خود فهم کرده‌اند. تفسیرهای مشترک کنشگران محلی حاکی از تجارب مختلفی از گفتمان‌های مداخله‌ای توسعه است، به گونه‌ای که این افراد در دوره‌های مختلف بسته به چگونگی و سازوکار

مداخله، پاسخ‌های ایدئولوژیک از تصدیق و پذیرش، مهار و کنترل تا مخالفت و مقاومت به پروژه‌های توسعه‌ای ارائه کرده‌اند. این فرآیند با نوسان زیاد، مسئله‌مندی امر مداخله در اجتماع محلی را نشان می‌دهد. این موضوع در جوامعی که با درهم آمیختگی هنجارها و ارزش‌های اجتماعی ایلی و صف‌بندی‌های قبیله‌ای و طایفه‌ای روبه‌رو هستند به مراتب پیچیده‌تر از جوامع غیر ایلی و عشیره‌ای است، زیرا در چنین اجتماعاتی، تعارضات هویتی و اجتماعی بومیان در مواجهه با توسعه‌دهندگان پررنگ‌تر می‌شود؛ تا حدی که این تعارضات، روند دسترسی به منابع و بهبود کیفیت زندگی مردم را با مسئله مواجه کرده است.

اجتماع محلی مورد مطالعه در طول تاریخ، صف‌بندی‌ها ایلی و طایفه‌ای را در خود داشته است و این موضوع بارها عاملی مؤثر در پذیرش یا مخالفت با مداخلات توسعه‌ای بوده است. به طوری که طرح توسعه منطقه‌ای سلسله (دهه ۱۳۵۰ ش) مورد تصدیق

* نویسنده مسئول:

دکتر سامان یوسفوند

نشانی: تهران، خیابان نیاوران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

تلفن: ۰۷۲۴۸۱۶ (۹۱۲) +۹۸

پست الکترونیکی: Samanyousefvand68@gmail.com

توسعه (نظیر دولت‌ها، نهادهای محلی و مدنی و ...) بسیار اهمیت دارد. زیرا قدرت در میان آن‌ها به صورت نامتقارن توزیع شده است (Bramwell, 2011, Zuo & et al, 2017). مطالعات نشان می‌دهد که سطح اعتماد کنشگران محلی به دولت‌ها و همچنین نسبت قدرت دولت با اجتماع محلی عامل مهمی در حمایت/مخالفت با مداخلات توسعه‌ای است (Nunkoo & Ramkissoon, 2012, Nunkoo, 2015, Moscardo, 2011). همچنین بر نقش کلیدی اجتماع محلی به عنوان بازیگر اصلی در فرایند برنامه‌ریزی توسعه تأکید شده است، تا حدی که قدرت و مشارکت کنشگران محلی در مداخله را مهم‌ترین عامل پایداری توسعه می‌دانند (Waligo & et al, 2015, Lemay & et al, 2015, Coper & et al, 2009, Bramwell, 2006, Campbell, 1999). مطالعات موجود نشان می‌دهد، مداخله اجتماع محلی به عنوان بخشی از فرایند دموکراتیک است، به گونه‌ای که مشارکت آن‌ها در حوزه برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، امکان استفاده از دانش بومی را فراهم می‌کند تا تصمیمات به شیوه آگاهانه‌ای اتخاذ شوند و امکان تضاد بالقوه بین مدیران مداخله با بومیان را کاهش دهد (Funder & et al, 2003, Mason, 2017). دویم و کالدرز^۱ (۲۰۰۲) نشان داده‌اند که مشروعیت یک مداخله به‌طور خیلی زیادی به توزیع عادلانه مزایای اقتصادی آن مرتبط است. لوییس (۲۰۱۶) نیز بر نقش همکاری ادارات دولتی مداخله‌گر با دولت‌های محلی و اثرات مفید تمرکززدایی تأکید داشته است. پاتیسون (۲۰۰۸) نیز ملاحظات اخلاقی را در اولویت ویژگی‌های مداخله بشر دوستانه کارآمد تعریف کرده است. فاکس (۱۹۹۵) مسئله مداخله دولت‌ها در جامعه روستایی و پاسخگویی به افکار عمومی را بررسی کرده است، فاندرو و همکاران (۲۰۱۷) نیز مداخله دولت‌ها و تقابل‌های دولت‌های محلی و نهادی را تحلیل کرده‌اند؛ همچنین دوکات^۲ (۱۹۸۸) بنا بر تجربه موفق در سنگال معتقد است رمز موفقیت مداخله توسعه در به‌کارگیری دانش بومی و نیروی کار جامعه محلی است. فنل^۳ (۱۹۹۹) نیز این فرض را ارائه کرده است که مداخلات توسعه‌ای که تنوع گروه‌ها و عقاید مختلف را درک کرده باشد، شانس بیشتری دارند تا توسط مردم محلی مورد پذیرش قرار گیرند.

در این زمینه استیون هاگن^۴ (۱۹۸۶) مفهوم «توسعه مبتنی بر اقوام»^۵، ویلیس^۶ (۲۰۱۱) «توسعه مردمی»^۷ را برای توصیف الگوی توسعه‌ای که به نیازهای متفاوت قومیت‌ها توجه دارد، بکار برده‌اند. هتنه^۸ (۱۹۹۶، ۱۹۹۵) نیز با تأکید بر مفهوم توسعه

و پذیرش جامعه محلی واقع می‌گردد و طرح توسعه صنعت گردشگری که همان (و همچنین طرح‌های توسعه‌ای دیگری از قبیل سدسازی، کانال‌کشی آب، واحدهای پرورش ماهی) دهه (۹۰-۱۳۸۰) نه تنها مورد پذیرش واقع نشدند، بلکه با مخالفت و طرد جامعه محلی مواجه شده‌اند. از این نظر مطالعه سازوکارهای مداخله‌ای تجربه شده از سوی مردم محلی می‌تواند تجارب مناسبی را برای تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران فراهم کند. که گفتمان‌های مداخله‌ای را که تاکنون تجربه کرده‌اند.

در این راستا تحقیق حاضر با اتخاذ رویکرد پدیدارشناختی و روش‌های تحلیل گفتمانی سعی بر آن است که به «مسئله توسعه و چگونگی مداخله» در اجتماع محلی پرداخته شود. در راستای مسئله مذکور، هدف این تحقیق شناخت تجربه زیسته کنشگران محلی از سازوکارهای مداخله‌ای طرح توسعه منطقه‌ای سلسله و طرح توسعه صنعت گردشگری که همان است تا از این طریق گفتمان‌های مداخله‌ای توسعه در اجتماع محلی مورد مطالعه درک شود.

بنابراین در این پژوهش برای فهم گفتمان‌های مداخله‌ای توسعه در اجتماع محلی در پی پاسخ به سؤالات ذیل هستیم:

- کنشگران محلی چه تجربه‌ای از مداخلات توسعه‌ای دارند؟
- کنشگران محلی مداخلات توسعه‌ای را چگونه تفسیر می‌کنند؟
- بنابر تجارب کنشگران محلی، چه گفتمان‌های مداخله‌ای بر توسعه اجتماع محلی غالب بوده است؟

مروری بر ادبیات موضوع

مفهوم "مداخله" از جمله مفاهیمی است که در ادبیات اخیر توسعه بسیار مورد توجه بوده است (Long, 2003, Kontinen, 2004, Koponan, 2004, Rothman, 2001, Dewi & et al, 2016, Rosato, 2003, Mcleroy & et al, 2014).

کاپن (۲۰۰۴: ۵) معتقد است که در گفتمان توسعه تصور نادرستی از مفهوم مداخله مطرح شده است که آن را به امور ناپسندی همچون نزاع، خشونت و اقدام نظامی تقلیل داده‌اند. در حالی که برای درک توسعه، مداخله به عنوان مفهومی تحلیلی ضرورت دارد. تا حدی که توسعه به معنای واقعی، بدون مداخله غیرممکن است. مداخله بخش و جزئی از توسعه است و توسعه عملی کاملاً مداخله‌گرایانه است. زیرا امر مداخله مهم‌ترین نقطه تلاقی دانش نظری و عملی توسعه و همچنین مواجهه بازیگران توسعه را در پی دارد. به‌زعم لانگ (۲۰۰۳) و کانتینن (۲۰۰۴: ۲۷) مداخله بیانگر مواجهه یا نفوذ متقابل زیست جهان‌ها و تجربه‌های اجتماعی - سیاسی گوناگون است.

برای تحلیل و تفسیر مفهوم مداخله توجه به بازیگران اصلی

1. Duim & Caalders
2. De Kadt
3. Fennell
4. Staven hagen
5. Ethnodevelopment
6. willis
7. grassroot development
8. Hettne

مبتنی بر اقوام، به نقد مداخلات توسعه‌ای که ملاحظات فرهنگی و قومیتی را لحاظ نکرده‌اند، پرداخته است و ویژگی‌های یک مداخله توسعه‌ای مناسب را در توجه به ابعادی نظیر قلمروگرایی^۹، خودگردانی درونی^{۱۰}، تکثرگرایی فرهنگی^{۱۱} و پایداری محیطی^{۱۲} تعریف کرده است.

در این نوشتار بحث بر سر تقابل رویکردهای نظری نیست، بلکه در پی فهم گفتمان‌های مداخله‌ای توسعه در اجتماعات محلی با هویت‌های قومیتی متفاوت است. زیرا بر این باور هستیم که عامل عمده اختلاف در تحلیل نظری و تجربی توسعه و ناپایداری توسعه در اجتماعات محلی، در کم توجهی به فهم حساسیت‌های فرهنگی قومیت‌ها در پذیرش توسعه و فهم نادرست چگونگی مداخله در بافت‌های محلی است.

روش‌شناسی تحقیق

برای اجرای این تحقیق از میان انواع پارادایم‌ها، پارادایم تفسیری و رویکرد روش‌شناختی پدیدارشناسی، مناسب تشخیص داده شد تا از این طریق با رجوع به تاریخچه زندگی مردم محلی به فهم میان ذهنیت‌های آن‌ها در مورد گفتمان‌های مداخله‌ای غالب در توسعه اجتماعات محلی پرداخت. برای بررسی ادبیات نظری و تجربی از مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از رویکرد پدیدارشناختی استفاده شد و برای جمع‌آوری اطلاعات میدانی، از روش مردم‌نگاری (و همچنین اتنوگرافی)^{۱۳} و با ابزارهای مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته، بحث گروهی متمرکز، مشاهده همراه با مشارکت مستقیم و در طی دو سال با هدف بررسی موضوع مورد مطالعه در جامعه هدف استفاده شده است.

جامعه مورد مطالعه، استان لرستان است. اما از آنجایی که رهیافت مطالعاتی این پژوهش کیفی بوده است و اجتماعات کوچک و محلی را برای مطالعه اقتضاء می‌نمود، بنابراین سعی شده است پژوهش بصورت مسئله محور انجام شود. بدین ترتیب طرح‌های توسعه سلسله و طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان، به‌عنوان مبنای مطالعه انتخاب شد. در این زمینه با افرادی که تجربه زندگی و آشنایی به منطقه را دارا بودند مصاحبه و بحث‌های گروهی به عمل آمده است. با توجه به اینکه از زمان آغاز و اجرای طرح توسعه منطقه‌ای سلسله حدود ۴۰ سال می‌گذرد، لذا به دلیل ضرورت اطلاع مصاحبه‌شوندگان از طرح مذکور، در انتخاب نمونه توجه به سن و افراد فعال و درگیر پروژه حائز اهمیت

9. Territorialism
10. Internal Self-determination
11. Cultural Pluralism
12. Ecological Sustainability

۱۳. ماحصل تجارب زیسته ۲۰ ساله محقق در جامعه مورد مطالعه است؛ جامعه‌ای که به‌نوعی آشنایی مطلوبی نسبت به آداب و رسوم، زبان بومی (لکی) و لری و ضرب‌المثل‌ها و معنایی زبانی، مشاغل و فعالیت‌های روزانه مردمان محلی داشت.

بوده است. برای همین منظور با نمونه‌گیری نظری و هدفمند و همچنین نمونه‌گیری گلوله برفی سعی شده است افراد مطلع از موضوع به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شوند. این آشنایی به سبب بومی بودن آن‌ها، آثار به جا مانده و همکاری با طرح حاصل شده است. این مطالعه در طی دو سال حضور پیوسته محققان در اجتماعات محلی با انجام بیش از ۵۰ مصاحبه فردی و ۸ بحث گروهی انجام شده است. برای تحلیل اطلاعات در حین گردآوری داده‌ها، مرحله به مرحله، کدگذاری توسط پژوهشگران انجام شده است تا ضریب خطای مفهوم‌سازی کم شود. از طرف دیگر بعد از کدگذاری اولیه، متن مصاحبه‌ها برای تأیید نهایی برای مصاحبه‌شونده‌ها ارسال شده است و مجدداً نظرات تکمیلی آن‌ها در ادامه تحقیق لحاظ شده است.

طرح توسعه منطقه‌ای سلسله

طرح توسعه منطقه‌ای سلسله در سال ۱۳۵۲-۵۷ (قبل از انقلاب اسلامی) مهم‌ترین پروژه توسعه منطقه‌ای روستایی در شهرستان سلسله اجرا شده است. این طرح به منظور ایجاد یک الگوی مناسب توسعه منطقه‌ای به وجود آمد که منطبق با شرایط خاص ایران باشد و با تغییری در آن، بتوان برای مناطق مختلف کشور به کاربرد. به‌طور کلی، هدف طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، ایجاد جامعه‌ای با خودگردانی درونی و همچنین یافتن روش جدیدی با مشارکت مردم و با اتکال بر استعدادهای آنان و ظرفیت‌های منطقه، به‌منظور رشد و توسعه روستاها به‌طور هماهنگ، یکپارچه و متکی به خود است (گروه مؤلفان مرکز مطالعات توسعه درون‌زاه، ۱۹۷۸). این طرح با سرپرستی مجید رهنما^{۱۴} و تیم همراه ایشان اجرا شد. فعالیت‌های مورد نظر این طرح عمدتاً در ۳۰ روستای منطقه با پراکنشی گسترده در ۷ دهستان متمرکز بود.

۱۴. مجید رهنما دبیر ادبیات و علوم خود را از دانشگاه آمریکایی بیروت، لیسانس حقوق و فوق‌لیسانس اقتصاد سیاسی از دانشگاه سن ژوزف بیروت و دکترای حقوق را از دانشگاه پاریس گرفت. مشاغل او دبیر اول «کمیته سفارت ایران» در مسکو، «نماینده دائمی ایران» در سازمان ملل متحد، سرکنسول ایران در سانفرانسیسکو بود و در دوات «هویدا» وزیر علوم و آموزش عالی شد. در سال ۱۹۶۰ از سوی سازمان ملل مأمور نظارت بر انتخابات و رفراندوم برگزار شده در رواندا گشت. رهنما به مدت ۱۰ سال متوالی (۱۹۶۲ تا ۱۹۷۲) سفیر مجمع عمومی سازمان ملل بود. رئیس هیئت‌مدیره کمیسیون چهارم (۱۹۶۵) و از سال ۱۹۶۵ تا ۱۹۶۷ معاون رئیس کل یونسکو شد. ایشان همچنین عضو اجرایی یونسکو (۷۸-۱۹۷۴) و عضو شورای دانشگاه سازمان ملل (۱۹۸۰-۱۹۷۴) بود. بعد از اینکه سمت خود در دستگاه دولتی ایران را رها کرد، در اقدامی نواورانه به انجام پروژه‌های توسعه‌ای مشارکتی و درون‌زا در ۱۰۰ روستای لرستان و به‌طور خاص شهرستان سلسله دست زد؛ همچنین موسسه ایرانی مطالعات توسعه بومی (Iranian Institute for Endogenous Development Studies) را تأسیس کرد. او اولین نماینده برنامه توسعه سازمان ملل متحد در مالی و بعدها (۸۵-۱۹۸۲) ناظر ویژه سازمان‌های مردم‌نهاد و غیردولتی این برنامه بود. از سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۲ در دانشگاه کالیفرنیا در برکلی شروع به تدریس کرد و دوره‌های «پسا توسعه» و «فقر» را تدریس کرد. وی از مارس ۱۹۹۱ تا جولای ۱۹۹۲ در مرکز پژوهشی بین‌المللی توسعه همکاری داشته است.

طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان

سلسله (با سرپرستی مجید رهنما) تدوین شده بود. برای اجرایی شدن این طرح در دهه ۱۳۸۰، چندین بار نهاد کارگزار دولتی توسعه (استانداری و فرمانداری) اقداماتی در جهت جاده کشی و تعریض جاده انجام داده‌اند اما در طی این اقدامات مردم محلی در ابتدای امر مخالفت خود را در چگونگی این اقدام مداخله‌ای ابراز داشته‌اند.

یافته‌ها

آنچه در ادامه مطرح می‌شود؛ تفاسیر مشترک کنشگران محلی از گفتمان‌های مداخله‌ای است که تاکنون تجربه کرده‌اند. پس از فهم تجارب افراد، دو طرح توسعه‌ای (طرح توسعه منطقه‌ای سلسله و طرح توسعه گردشگری کهمان) با سازوکارهای مداخله‌ای به نسبت متفاوت، مبنای مقایسه قرار گرفتند (جدول شماره ۱).

بعد از انقلاب اسلامی، در راستای طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، سازمان‌ها و ادارات دولتی طرح‌های توسعه‌ای مختلفی را در شهرستان سلسله به اجرا گذاشتند. از جمله این طرح‌ها می‌توان پروژه سدسازی و کانال کشی آب رودخانه کهمان سلسله در دهه ۱۳۷۰ ه.ش، احداث بیش از ۳۴ واحدهای پرورش ماهی در حاشیه رودخانه، از دیگر اقدامات مداخله‌ای در منطقه اشاره کرد. علاوه بر این‌ها مهم‌ترین اقدام مداخله‌ای در شهرستان کهمان از یک دهه است که از سوی نهاد دولتی کارگزار توسعه مطرح شده است طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان است. به گفته مسئولین طرح، توسعه صنعت گردشگری کهمان در راستای اجرایی شدن برنامه توسعه‌ای تدوین شده قبل از انقلاب اسلامی است که توسط تیم تحقیقاتی و مشاورهای طرح توسعه منطقه‌ای

جدول ۱. کدها و تم‌های استخراج شده از مطالعه میدانی*.

تم‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها	طرح توسعه منطقه‌ای سلسله	طرح توسعه گردشگری کهمان
نهادهای میانجی بین مردم و مدیران	به رسمیت شناختن نهاد میانجی تنه مشترک، مردم‌یاران (آموزگاران، مروجین، بهورزان)	به رسمیت نشناختن انجمن‌های محلی
توجه به خواست و نیازهای بومیان	بلی / اولویت‌بندی نیازها توسط مردم	خیر / اولویت نیازهای غیربومیان
قدرت چانه‌زنی مردم محلی	افزایش / ایجاد بستری برای گفتگوی واقعی	کاهش / عدم وجود بستری برای گفتگو و مشارکت مردم محلی
مردمی بودن مدیران اجرایی	بلی / همدلی و دوری از تکبر در تعامل با مردم، زندگی با بومیان	خیر / جدا انگاشتن خود از مردم محلی، تکبر و غرور مدیران
فرهنگ مداری در مداخله	بلی / احترام به باورها و اعتقادات بومیان، ترغیب آن‌ها در استفاده از دانش بومی	خیر / اهانت و تمسخر باورها و ارزش‌های سنتی بومیان، ناکارآمد تلقی کردن دانش بومی
عدالت‌گرایی و حذف تبعیض‌ها	تلاش برای تغییر ساخت روابط قدرت از بالا به پایین، توجه به گروه‌ها و اقشار آسیب‌پذیر رعایت حقوق مالکیت افراد	ایجاد شکاف طبقاتی و غنی‌تر شدن اغنیا و تشدید محرومیت گروه‌ها و اقشار آسیب‌پذیر عدم رعایت حقوق مالکیت محلی
گریز از مسئولیت و سرزنش بومیان	خیر / مسئولیت‌پذیری مدیران، تکریم مردم بومی	بلی / فرافکنی و عدم مسئولیت‌پذیری مسئولین، سرزنش بومیان
بی‌نیازی مدیران به کسب مشروعیت از بومیان	خیر / اهمیت قائل شدن برای نظرات و پیشنهادات بومیان،	بلی / بی‌توجهی به خواست و نظر مردم محلی
ارزشمند تلقی شدن اتحاد و همبستگی محلی	بلی / در جهت حمایت و پذیرش مداخله	بلی / در جهت مخالفت و مقاومت علیه مداخله
خصوصیت و نزاع‌های هویتی-طایفه‌ای	خیر / کاهش نزاع‌ها و تنش‌های میان مردم و نهادهای دولتی	بلی / افزایش رنجش و تنش بین بومیان با مدیران، گردشگران و طوایف محلی
رویکرد مداخله‌ای	اقتناعی و تشویقی / عدم استفاده از اهرم فشار، ترغیب مردم به مشارکت همراه با پذیرش مسئولیت	اجبار به پذیرش مداخله از طریق فشار مستقیم، پلیسی کردن شرایط / اجبار به توافق صوری از طریق فشار غیرمستقیم، مشارکت دروغین
نحوه مواجهه مردم محلی با مداخله	تصدیق و پذیرش مداخله	مخالفت و مقاومت شدید
عامل انسجام و وحدت مردم محلی	امید به تحول ^۳ و داشتن هدف مشترک و همدلی مردم با کارگزاران طرح	ترس و نگرانی ^۴ از تغییر و نبود هدف و دغدغه مشترک میان مردم و کارگزاران طرح
گروه‌های فشار در مداخله	خوانین و مالکین	جهت‌گیری‌های سیاسی مدیران، اختلافات طایفه‌ای و هویتی

(منبع: یافته‌های تحقیق)

*تم‌ها در نتیجه مصاحبه با بومیان و مدیران طرح استخراج شده است.

نبود «تهادهای میانجی» تعریف کرده‌اند. نهادی که بتواند موازنه قدرت بین مردم ضعیف و مدیران را شکل دهد و مطالبات مردم را نیز پیگیری کند.

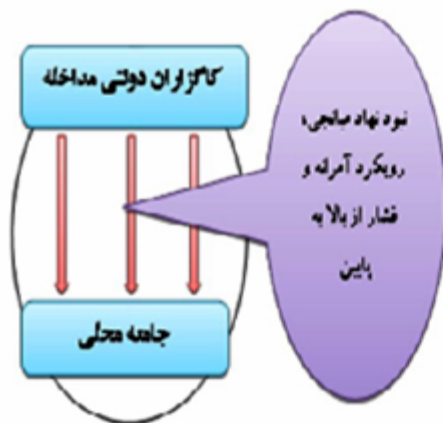
بنابراین می‌توان استدلال کرد که یکی از عوامل مؤثر در شکست الگوی مداخله‌ای طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان، «عدم وجود نهاد میانجی میان مردم و مدیران» است. زیرا حلقه اتصالی میان آن‌ها وجود نداشته است که نقش واسط و تبادل کننده اطلاعات را ایفا کند و در جهت خودگردانی درونی منطقه به خدمت گرفته شوند (تصویر شماره ۱).

۲. توجه به خواست و نیازهای مردم

تجارب مردم محلی حاکی از آن است که دستور کار مجریان طرح توسعه سلسله، توسط مردم تدوین شده است. مدیران طرح در اولویت‌بندی مسائل و نیازهای مردم چندان مداخله‌ای نداشته‌اند. اقدامات کارگزاران در این مرحله صرف ایجاد بستری آزاد و به دور از ترس برای گفتگو با مردم محلی و ترغیب آن‌ها به صحبت کردن در مورد نیازهای ضروری زندگی می‌کردند. عمده مصاحبه‌شونده‌ها بر این باورند: «مدیران طرح توسعه مهم‌ترین نیازهای ما را خیلی خوب فهم کرده بودند»^{۱۵}.

این در حالی است که شواهد نشان می‌دهد طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان کم‌ترین توجه به خواست و نیازهای مردم محلی داشته است. نه تنها در اولویت‌بندی نیازها به بومیان اجازه مشارکت نداده‌اند؛ بلکه خواست و نیازهای افراد غیربومی در اولویت برنامه‌ریزی و مداخله بوده است. به نوعی تناسبی بین آنچه مردم محلی به عنوان نیازها و خواست‌های خود تعریف کرده‌اند و آنچه مدیران طرح مبنای مداخله قرار داده‌اند، تفاوت وجود داشته است.

۱۵. بحث گروهی با مردم محلی نیروی کار طرح

حال مفاهیم غالب به دست آمده از مجموعه مصاحبه‌ها به زیر تشریح می‌شود:

۱. «تهادهای میانجی» میان مردم و مدیران دولتی

در طرح توسعه سلسله نهاد میانجی که «تنه مشترک» نام‌گذاری شده بود، شامل سه گروه آموزگاران، مروجین و به‌ورزان می‌شد. این افراد به عنوان مردمیاران طرح توسعه تحت تعلیم آموزش‌های چندگانه بودند و نقش نهاد میانجی میان مدیران و مردم محلی را ایفا می‌کردند و زمینه‌های گفتگو میان مردم با مسئولین را فراهم می‌کردند. از دیگر وظایف این نهاد آگاه‌سازی روستاییان و برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه‌های کشاورزی، سوادآموزی، بهداشتی و درمانی و افزایش مهارت‌های حداقلی مردم محلی بود. اقدامات این نهاد میانجی به عنوان پیام‌آوران توسعه در اجتماع محلی نیز مشارکت آگاهانه و مسئولانه مردم محلی را در پی داشت.

این در حالی است که تجارب مردم محلی حاکی از آن است، مدیران طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان قائل به «گفت‌وشنود واقعی» بین مردم محلی و مسئولین نبودند. تا حدی که مخالفت مردم محلی علیه مداخله دولتی را «جرم» تلقی می‌کردند. بومیان منطقه خود را به عنوان «قربانیان» مداخله توسعه‌ای گردشگری تعریف کرده‌اند. چنین رویکرد آمرانه‌ای، اجازه شکل‌گیری انجمن‌ها و نهادهای میانجی را نداده است. به بیان مشارکت‌کنندگان «از بالا اراده‌ای برای شکل‌گیری نهادها و سازمان‌های محلی وجود نداشته است». زیرا نه تنها به روستاییان نگاه تحقیرآمیز داشتند، بلکه مدیران نقدپذیر نبودند. این مسئله بجای ایجاد فرآیند اعتمادسازی متقابل قبل از اجرای طرح، نارضایتی و بدبینی اجتماع محلی را شکل داده است. از این رو مردم محلی برعکس طرح توسعه سلسله بیشتر از اینکه در جهت پذیرش مداخله کوشا باشند، در جهت مهار، کنترل و طرد و مخالفت با آن تلاش کرده‌اند. زیرا حلقه مفقوده پذیرش مداخلات توسعه محلی را در

تصویر ۱. مقایسه دو الگوی مداخله توسعه‌ای (منبع: یافته‌های تحقیق)

۳. قدرت چانه‌زنی مردم محلی

تا قبل از طرح توسعه سلسله، مردم مورد ظلم حاکمان محلی بودند، از طریق اخذ مالیات‌های زیاد به بهانه‌های مختلف، اعمال مجازات گوناگون و ... به طوری که مفهوم "ظالمانه بودن رابطه" حاکمان با مردم محلی در گفتار مردم بسیار تکرار شده است.

با اجرایی شدن فرآیند طرح توسعه سلسله، فرصت‌های اجتماعی عادلانه‌ای بر ای گروه‌های مختلف ایجاد شده بود. به گونه‌ای که ضعیف‌ترین گروه‌ها و اقشار به هنگام ضرورت به راحتی با مسئولین طرح، نیازها و خواسته‌های خود را مطرح کرده و همچنین از حقوق خود در برابر دیگران دفاع می‌کردند. این امر باعث شده بود که "روحیه مطالبه‌گری جمعی در برابر مالکین و خوانین" برای محرومین تقویت شود.

این در حالی است که طرح توسعه گردشگری در منطقه نه تنها در جهت بهبود وضعیت مردم و افزایش قدرت چانه‌زنی آن‌ها پیش نرفته است؛ بلکه به واسطه وجود گروه‌های فشار دولتی و صاحبان نفوذ و با به رسمیت نشناختن حقوق مالکیت محلی، سعی در تحت فشار قرار دادن بومیان در پذیرش مداخلات آمرانه را داشته‌اند. از این روی برای مردم محلی این باور عمومی شکل گرفته است که در مواجهه با ساخت قدرت، خواسته‌ها و نیازهای خود را با "اقدامات دسته‌جمعی" پیگیری کنند.

۴. مردمی بودن مدیران اجرایی

مردم محلی معتقد بودند که مجریان طرح توسعه سلسله قبل از هر اقدام مداخله‌ای با ریش‌سفیدان و مطلعین روستایی گفتگو می‌کردند و پیشنهادات آن‌ها را در اولویت کاری خود قرار می‌دادند. مصاحبه‌شوندگان اذعان داشتند که کارگزاران طرح قائل به یک اصل "گفت‌وشنود واقعی" بودند. مردمیاری روستایی در مورد اصل گفت‌وشنود دو جانبه مردم و کارگزاران چنین می‌گوید که این باور از سوی مجید رهنما مجری طرح در میان همکاران جا افتاده بود:

"تا زمانی یاد نگیریم در همه حال ابتدا به درد و دل مردم گوش دهیم و تا نتوانیم از همین راه دنیا را از دید آنان ببینیم، گفت‌وشنود واقعی شکل نمی‌گیرد"^{۱۶}

این اصل نیز مورد تأکید کارگزاران بوده است که

"قبل از گوش دادن به حرف‌های مردم به هر مدتی که ضروری است، هیچ برنامه عملی مداخله‌ای صورت نخواهد گرفت"^{۱۷}

بنا بر تجارب مردم محلی مدیران طرح توسعه گردشگری تعامل مسالمت‌آمیزی با بومیان منطقه نداشته‌اند. ستیز و خشونت با مردم، دروغ‌گویی، تکبر و غرور را از جمله ویژگی‌های

۱۶. مردم یار روستایی که این جمله را از مجید رهنما به یاد داشت

۱۷. مورد اشاره در مصاحبه با مدیران و مردم یاران طرح

مدیران تعریف کرده‌اند. آن‌ها بر این باورند که از سوی مدیران اراده‌ای برای ایجاد بستری برای مشارکت واقعی مردم محلی در تصمیم‌گیری، اجرا و نگهداری وجود نداشته است.

۵. فرهنگ‌مداری در مداخله

بنا بر تجارب به دست آمده، هر نوع مداخله‌ای را که به "باورها و ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی" بومیان توجه کند و آن را تکریم نماید، آگاهی دهی قبل از مداخله را مقدم بر مداخله آمرانه بدانند، نیازهای مردم را در اولویت برنامه‌ریزی قرار دهد و همچنین حقوق مردم محلی را به رسمیت بشناسد و آن‌ها را در استفاده از دانش بومی ترغیب نماید را نوعی "مداخله فرهنگ مدار" تعریف و تفسیر کرده‌اند و بر این باورند که طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، الگوی مداخله‌ای فرهنگ مدار بوده است. در حالی که طرح توسعه گردشگری را از جمله اقدامات مداخله‌ای تعریف کرده‌اند که به ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی بومیان کمترین توجه را داشته‌اند. اکثر مصاحبه‌شونده‌ها معتقد بودند:

"مدیران طرح توسعه سلسله با وجود اینکه شهری بودند اما زندگی در روستا با ما را خوب می‌دانستند در مراسم مذهبی و جشن‌ها و آداب و رسوم محلی ما شرکت می‌کردند. آن‌ها خود را جدا از ما نمی‌دانستند. اما مدیران طرح گردشگری شیوه زندگی ما مردم محلی را تمسخر می‌کنند و خود را جدا و بهتر از ما می‌دانند"^{۱۸}

مردم محلی مداخله طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان را عاملی مؤثر در "حاشیه‌ای شدن باورها و ارزش‌های فرهنگ بومی" خود تفسیر می‌کنند. آن‌ها بیان داشته‌اند که رفتارهای سرزنش‌کننده و تحقیرآمیز مدیران و گردشگران در منطقه باعث طرد بومیان از فضاهای اجتماعی و فرهنگی شده است. آن‌ها نه تنها مردم را به استفاده از مهارت‌ها و دانش بومی در اجرای مداخله ترغیب نکرده‌اند؛ بلکه با نگاه تحقیرآمیزی به ظرفیت‌های بالقوه بومیان (عدم حمایت از تولیدات بومی و صنایع دستی) توجه کرده‌اند.

۶. عدالت‌گرایی و حذف تبعیض‌ها

مردم محلی یکی از مهم‌ترین پیام‌های طرح توسعه سلسله را "تابعیت همگانی از قانون و اندیشه عدالت‌طلبی" تعریف می‌کنند. زیرا روستاییان کنش‌های عادلانه مدیران و کاهش پدربسالاری سنتی در مداخله را تجربه کرده بودند.

به روایت مردم محلی، طرح سلسله با هدف تغییر ساخت روابط قدرت شروع به کار کرده بود و با تعدیل قدرت مالکین و خوانین، زمینه نوعی آزادی عمل را برای گروه‌های هدف و حاشیه‌ای را شکل داده‌اند. این امر باعث شده است که مردم محلی تغییرات

۱۸. مورد اشاره در مصاحبه‌ها و بحث‌های گروهی با روستاییان

آن‌ها معتقدند که اهانت مدیران و گردشگران به باورهای فرهنگی جامعه محلی و رعایت نکردن حقوق مالکیت بومیان را صرفاً امری جهت‌گریز از مسئولیت مدیران و گردشگران می‌دانند. تفسیرهای کنشگران محلی نشان می‌دهد که با فرافکنی و جعل واقعیت‌ها، نه تنها مداخله از سوی جامعه میزبان پذیرفته نخواهد شد، بلکه خصومت‌ها و تنش‌های میان ساکنین منطقه، مدیران دولتی و گردشگران را شکل داده است.

۸. بی‌نیازی مدیران در کسب مشروعیت از بومیان

یافته‌ها حاکی از آن است که برعکس طرح توسعه سلسله، مدیران دولتی طرح گردشگری تاکنون برای مداخله در اجتماع محلی، خود را بی‌نیاز از نظرات، پیشنهادات و حمایت بومیان منطقه دانسته‌اند. این «بی‌نیازی» مدیران نخبه‌گرای توسعه از جامعه میزبان در ابعاد متفاوتی ملاحظه شده است. چه در نظرخواهی برای اولویت‌گذاری نیازها و مشورت با مطلعین و ریش‌سفیدان محلی، چه در بهره‌گرفتن از مهارت‌ها و دانش بومی ساکنین، چه در مشارکت و همدلی مردم محلی در فعالیت‌های عمرانی و در نهایت، بی‌نیازی نهاد قدرت از کسب مشروعیت از اجتماع محلی و حمایت ساکنین از جمله مسائلی است که مسئله‌مندی مداخله طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان را بیشتر کرده است. تا حدی که اکثریت کنشگران محلی خود را در وضعیت «بی‌قدرتی و فقر سیاسی-اجتماعی» تفسیر کرده‌اند.

این در حالی است که طرح توسعه سلسله با هدف توانمندسازی مبتنی بر ظرفیت‌های بومی و با رویکرد مداخله‌داری-مبنای پیش‌رفته است. مدیران طرح، با مشارکت دادن مردم محلی در تصمیم‌گیری‌ها و نظرخواهی از آن‌ها زمینه‌های اعتماد متقابل و نیازمندی متقابل کارگزاران و بومیان را به وجود آورده بودند. مضافاً اینکه دسترسی شفاف به اطلاعات و آگاهی دهی به بومیان از جمله عوامل مؤثر بر کسب مشروعیت از سوی اجتماع محلی بوده است.

۹. ارزشمند تلقی شدن اتحاد و همبستگی محلی

ارزشمند تلقی شدن «اتحاد و همبستگی محلی» از جمله تم‌های بسیار پرتکراری است که کنشگران محلی در دو گفتمان مداخله‌ای با بار معنایی متفاوت بر آن تأکید داشتند. از آنجایی که مداخله طرح توسعه سلسله از سوی مردم محلی مورد تصدیق و پذیرش واقع شده بود، اتحاد و همبستگی محلی بین مدیران طرح، مردمیاران و بومیان منطقه به عنوان یک کنش اخلاقی و حیثیتی نمود پیدا کرده بود و به نوعی بازیگران طرح توسعه، احساس تعلق خاصی به تداوم و پایداری طرح مشارکتی توسعه محلی داشتند. زیرا «امید به تحول» و داشتن هدف مشترک و همدلی مردم با کارگزاران طرح از جمله زمینه‌های اتحاد و همبستگی بیان شده است.

محسوسی را در «موازنه سازی روابط قدرت» در مدیریت اجتماع محلی تجربه کنند. زیرا مردم محلی برای اولین بار مورد تکریم و احترام مدیران دولتی قرار می‌گرفتند و از طرفی روابط آن‌ها با صاحبان قدرت و ثروت نوعی همزیستی مسالمت‌آمیز بود. به نوعی برای مردم محلی، ترس از برقراری ارتباط با مأمورین و مالکین کم شده بود. و از همه مهم‌تر حقوق مالکیت مردم محلی نیز به رسمیت شناخته می‌شد.

این در حالی است که به روایت مردم محلی، در طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان، اجرای قانون و عدالت برای همه یکسان تلقی نشده است. آن‌ها تابعیت از قانون برای مسئولین را امری «تزیینی» و برای اقدار محروم و ضعیف، لازم‌الاجرا می‌دانستند. مصاحبه‌شوندگان بر این باورند که اقدامات مداخله‌ای طرح نه تنها روابط قدرت را از شیوه پدرسالارانه به همدلانه تغییر ندادند، بلکه سلسله‌مراتب مبتنی بر قدرت و ثروت را بیشتر تقویت کرده‌اند. فرصت‌های اجتماعی برابر را برای افراد فراهم نکرده‌اند. از این رو شکاف و دوگانگی فقیر و غنی در منطقه بیشتر تعمیق شده است. به گونه‌ای که گروه‌ها و اقدار آسیب‌پذیر، خود را از بازندگان طرح تفسیر می‌کردند و گروه‌های صاحب قدرت و نفوذ (مدیران دولتی) از جمله برندگان تلقی می‌شدند.

اطلاعات به دست آمده حاکی از آن است که مداخله طرح توسعه گردشگری، «بی‌خانمانی عشایر کوچرو» را در پی داشته است. زیرا فشار نیروهای دولتی به «جابجایی مکانی عشایر» و «ممنوعیت چرای دام» آن‌ها در منطقه، حس نارضایتی اجتماع محلی را بیشتر کرده است. به بیان مشارکت‌کننده محلی «وضعیت تحمیل‌شده‌ای که جامعه محلی را مجبور به کناره‌گیری و حاشیه‌ای شدن از فرآیند زندگی معمول کرده است.»

۷. گریز از مسئولیت و سرزنش بومیان

گزارش‌های دریافت شده از این حکایت دارد که مدیران طرح توسعه سلسله نه تنها بومیان را مقصر توسعه‌نیافتگی خود نمی‌دانند بلکه با ایجاد انگیزه و ترغیب بومیان در استفاده از دانش بومی خود در پی تغییرات متناسب با مزیت نسبی منطقه بوده‌اند. همچنین «مسئولیت‌پذیری» مدیران طرح از مهم‌ترین ویژگی‌های مورد تأکید مصاحبه‌شوندگان بوده است.

روایت غالب نشان می‌دهد که سازوکارهای مداخله‌ای طرح توسعه گردشگری کهمان، گرایش به سرزنش و مقصر دانستن «مردم محلی» دارند و مسئولیت توسعه‌نیافتگی منطقه را در عدم پذیرش مداخله از سوی مردم تعریف می‌کنند. این در حالی است که کنشگران محلی، الگوهای مداخله‌ای ناکارآمد دولتی را عامل مؤثر در تشدید فقر خود تلقی می‌کنند و معتقدند که طرح توسعه صنعت گردشگری کهمان نه تنها توانمندسازی گروه‌های هدف و آسیب‌پذیر را در پی نداشته است؛ بلکه فقر درآمدی و فقر قابلیت اجتماعی محلی را بیشتر کرده است.

خود متصور نیستند؛ چراکه تنها منبع و شبکه حمایتی پایداری است که نیازهای جامعه محلی را پاسخ می‌دهد. به همین دلیل شیوع درگیری و نزاع‌ها در سطوح متفاوت تعاملات اجتماعی (بین فردی، محله‌ای، نهادی) امری شایعه شده است.

۱۱. رویکرد مداخله‌ای

کنشگران محلی، رویکرد مداخله‌ای غالب در طرح توسعه سلسله را «رویکردی اقتناعی، تشویقی و همدلانه» تفسیر کرده‌اند؛ در توصیف این الگوی مداخله‌ای از وجوه ایجابی تصدیق و پذیرش آن صحبت کرده‌اند؛ که شامل: تشویق و ترغیب مخالف به گفتگو، تقویت هنر مذاکره مسالمت‌آمیز میان گروه‌های مختلف، ایجاد بسترهای همکاری و مشارکت مسئولانه، استفاده از دانش بومی و سعی در معرفی دانش‌های نوین، تقدم فهم نیازها و ذائقه گروه‌های هدف و بومیان بر مداخله، عدم به کارگیری اهرم‌های فشار و اجبار به پذیرش مداخله و تعامل همدلانه با بومیان از جمله ویژگی‌هایی است که اکثریت مردم محلی بر آن تأکید داشتند.

در حالی که روایت غالب مردم نشان می‌دهد که طرح توسعه صنعت گردشگری با رویکرد اجبار به پذیرش مداخله از طریق فشارهای مستقیم و غیرمستقیم به اجرا درآمده است و واکنش و مخالفت جامعه محلی را در پی داشته است. استفاده از قوه قهریه، برخوردهای خشونت‌آمیز، ایجاد ترس و دلهره در میان مردم، ایجاد شرایط پلیسی و امنیتی و برخورد مجرمانه با مخالفان اجرای طرح از مهم‌ترین وسایل مدیران دولتی برای کنترل اجتماع محلی بوده است. در طی این اتفاقات این باور عمومی برای بومیان ایجاد شده است «مدیران دولتی برای تأمین منافع خود دست به هر اقدامی می‌زنند».

در این نوع مداخله، عدم آگاه‌سازی و مشورت قبل از اجرای طرح با مردم محلی، بی‌اطلاعی از مزایا، مضرات و آینده طرح، کم توجهی به حقوق مالکیت گروه‌ها و اقشار آسیب‌پذیر از جمله مسائل پرتکراری است که بومیان بر آن تأکید داشته‌اند. این افراد چنین اقدام مداخله‌ای را نوعی «تعرض به حوزه خصوصی» تفسیر کرده‌اند.

در این رویکرد، مردم محلی نیز اجازه ورود در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری نداشتند و اگر هم شعاری مبنی بر مشارکت مردم محلی مطرح می‌شود، جنبه صوری داشته است. آن‌ها این اقدامات را «مشارکت دروغین»^{۱۹} تفسیر کرده‌اند؛ زیرا قدرت واقعی در دست گروه‌های خارج از جامعه محلی بوده است. بومیان این شیوه مداخله را «اجبار به توافق صوری» نام‌گذاری کرده‌اند و بر این باورند مدیران به صورت یک حرکت از بالا به پایین، برنامه‌های از پیش طراحی شده خود را در روستاها و جوامع محلی به اجرا درمی‌آورند و اگر هم گفتگویی با مردم به عمل می‌آید، گفتگوها

اما مخالفت و مقاومت در پذیرش مداخله طرح توسعه صنعت گردشگری که همان بار معنایی اتحاد و همبستگی محلی را تکوینی و خاصه بومیان تعریف کرده بود. مردم محلی مخالفت و مقاومت علیه مداخله طرح توسعه صنعت گردشگری که همان را یک نوع واکنش و اعتراض به دولت تفسیر کرده‌اند. زیرا احساس محرومیت، بی‌قدرتی و حاشیه‌ای شدن آن‌ها را در پی داشته است. کنشگران محلی این نوع اقدام مقابله‌ای در برابر مداخلات ناعادلانه را، دفاع از ارزش‌ها، هویت و حریم خصوصی خود تلقی می‌کنند. این افراد «ترس و نگرانی» از تغییرات آینده، از دست دادن مالکیت محلی خود و نبود هدف مشترک بین مردم محلی و مدیران طرح را عامل اتحاد و همبستگی درونی خود می‌دانند. به گونه‌ای که «انجمن محلی کهمانی‌ها» را برای مقابله با مداخله مدیران دولتی شکل داده‌اند. این انجمن به عنوان یک گروه فشار اصلی است. هدف آن مبارزه با سوءاستفاده از مردم محلی است و در تضاد با توسعه صنعت گردشگری دولت‌محور است.

۱۰. خصومت و نزاع‌های هویتی - طایفه‌ای

تجارب مردم محلی حاکی از آن است که طرح توسعه سلسله از جمله مداخلاتی است که قدرت‌های مالکانه و ناعادلانه خوانین را تعدیل کرده بود و عملکردشان نوعی پیوند همدلانه بین مردم باهم و با مدیران ایجاد کرد. آنچنان که بومیان باور داشتند، به واسطه ترویج فرهنگ گفت‌وگو محور بسیاری از تعصبات، نزاع‌ها و تنش‌های طایفه‌ای کاهش یافته بود و از طرفی دیگر بالا رفتن سطح آگاهی افراد نسبت به وجود نهادهای قانون‌مدار، وابستگی‌های طایفه‌ای را تا حدی تحت تأثیر قرار داده بود.

این در حالی است که با اجرایی شدن طرح توسعه گردشگری در منطقه، احیاء تعصبات و درگیری‌های فیزیکی و کلامی بین ساکنین محلی با گردشگران و مدیران دولتی از جمله مسائلی است که مردم منطقه در طول روز آن را تجربه می‌کنند. بسیاری از مشارکت‌کنندگان ضمن ناپسند دانستن تعصبات و درگیری‌های طایفه‌ای، علت وجود آن را دخالت‌های ناپسند دولت‌ها (در طرح توسعه صنعت گردشگری) تفسیر کرده‌اند. آن‌ها معتقدند که این نوع مداخله که نیازها و ملاحظات فرهنگی جامعه میزبان را در اولویت برنامه‌ریزی خود قرار نداده است و تضاد منافع میان گروه‌ها را شکل داده است؛ عامل اصلی رنجش بومیان از دولت و درگیری‌ها و نزاع‌های طایفه‌ای است.

مصاحبه‌شوندگان دلیل بازگشت حس هویتی و طایفه‌گرایی را در شکست و ناکارآمدی نهادی و سازمانی دولت‌ها تفسیر کرده‌اند، زیرا معتقدند، زمانی که دولت‌ها پاسخ مناسبی به خواست‌ها و نیازهای آن‌ها نمی‌دهند؛ بنابراین تنها پناه‌گاه تأمین نیازهای خود را در رجوع به شبکه‌های حمایتی طایفه‌ای و هویتی خود می‌دانند. این مردمان علی‌رغم اینکه به لحاظ ذهنی طایفه‌گرایی و تعصب را نفی می‌کنند؛ اما در عمل راهی جز تابعیت از آن برای

19. manipulative participation

ویژگی‌هایی دارد که نهاد مداخله‌گر (دولت مسئول) را ملزم به اعمال احتیاط‌هایی می‌کند که مشارکت، نظارت و مدیریت اجتماع محلی را در قالب انجمن‌های محلی و نهادهای میانجی بپذیرد. به خواست و نیازهای مردم توجه کند. قدرت چانه‌زنی اجتماع محلی را افزایش دهد، تبعیض‌ها را حذف و عدالت‌گرایی را ترویج کند، فرصت‌های اجتماعی عادلانه را برای افراد و گروه‌ها ایجاد کند، شفافیت و دسترسی به اطلاعات وجود داشته باشد، ساخت روابط ناعادلانه قدرت را تغییر دهد، ارزش‌ها و باورهای اعتقادی مردم را محترم بشمرد، افراد را در استفاده از دانش بومی ترغیب نمایند، پایبندی به اخلاق مداخله‌ای داشته باشند، مدیران، خود را جدایی از مردم تعریف نکنند، همدلی داشته باشند، در شرایط مداخله اقناع و تشویق را بر اجبار و زور ترجیح دهند، نهادهای میانجی میان مردم و مدیران را به رسمیت بشناسند، در پی توانمندسازی و خودگردانی درونی اجتماع محلی باشند، به حقوق مالکیت مردم محلی احترام بگذارند، بستر مشارکت افراد در مراحل مختلف تصمیم‌گیری، اجرا و نگهداری از طرح را ایجاد کنند و از همه مهم‌تر "توسعه مبتنی بر ظرفیت‌های بومی" و

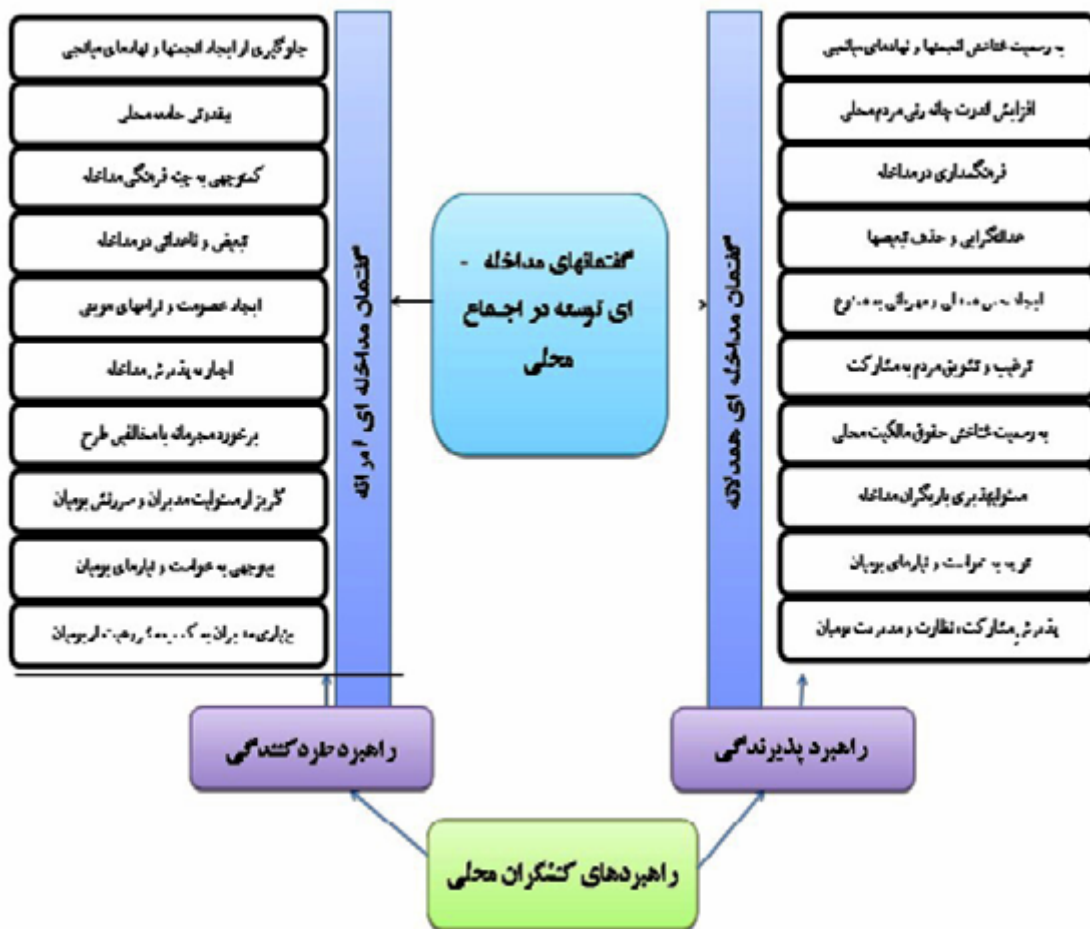
کنترل شده و همراه با سکوت مردم محلی انجام می‌گیرد و از طرفی به‌واسطه وجود ساختارهای تاریخی استبدادی، جامعه محلی نیز در برابر قدرت‌های کلان در حاشیه بوده و قدرت چانه‌زنی را نداشته‌اند و همچنین جایگاهی در نظام تصمیم‌گیری قدرت برای خود متصور نبودند. از این طریق مدیران دولتی قدرت خود را بر جامعه محلی اعمال کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله به تحقیق در مورد گفتمان‌های مداخله‌ای توسعه در اجتماعات محلی پرداخته شد. بر مبنای داده‌های به دست آمده، این استنباط نظری ایجاد شده است که اجتماع محلی دو گفتمان مداخله توسعه‌ای "همدلانه و آمرانه" را تجربه کرده است و کنشگران محلی نیز در مواجهه با هر گفتمان مداخله‌ای، راهبرد پذیرندگی و طردکنندگی را ارائه کرده‌اند (تصویر شماره ۲).

گفتمان مداخله توسعه‌ای همدلانه

گفتمان مداخله توسعه‌ای همدلانه از نظر مردم محلی

تصویر ۲. گفتمان‌های مداخله‌ای توسعه در اجتماع محلی

در تقویت اتحاد و همبستگی بیشتر اجتماع محلی شده است و با تشکیل انجمن‌های محلی، جلوگیری از اجرای مداخله طرح توسعه را به‌عنوان دفاع از هویت، ناموس و حیثیت خود تعریف کرده‌اند.

تجارب کنشگران محلی، بیشتر جنبه منفی/هزینه مداخله را نشان می‌دهد برای مثال ناپایداری زیست‌محیطی، حاشیه‌ای شدن فرهنگ و اقتصاد محلی، طرد اجتماعی بومیان و عشایر کوچرو از فضاهای زندگی روزمره، اختلال در روابط اجتماعی و بی‌نیاز از همکاری، مشورت و پذیرش مشروعیت از کنشگران محلی از جمله عواملی است که رنجش و نارضایتی بومیان نسبت به گفتمان مداخله‌ای توسعه‌آمرا نه ایجاد کرده است.

مردم محلی این نوع سازوکار مداخله‌ای را به‌عنوان گفتمان مداخله‌ای نامطلوب (غیر مشارکتی، از بالا به پایین و آمرانه) تعریف کرده‌اند و راهبرد طرد‌کنندگی، مقاومت و مخالفت با این گفتمان مداخله‌ای را اتخاذ کرده‌اند. در چنین شرایطی است که مداخله توسعه‌ای، نه تنها مورد پذیرش و تصدیق اجتماع محلی قرار نمی‌گیرد؛ بلکه با بیشترین هزینه‌های ممکن کمترین مشروعیت و پذیرش را از سوی جامعه محلی کسب می‌کند.

این گفتمان با رویکرد راتمن (۲۰۰۱) در راهبرد برنامه‌ریزی اجتماعی همسو است. این راهبرد بر یک فرآیند تکنیکی حل مشکل تأکید شده است و اجتماع جایگاهی در نظام تصمیم‌گیری، مشارکت و نظارت ندارند. در این رویکرد، اعضای اجتماع به مثابه مصرف‌کنندگانی قلمداد می‌شوند که توسط تصمیم‌سازان و متولیان رفع حاجت می‌شوند؛ بنابراین می‌توان چنین استنباط کرد که در رویکرد کلاسیک توسعه بر آمرانه، دستوری و از بالا به پایین بودن مداخله تأکید شده است و نقش عاملیت‌های محلی در توسعه را به حداقل‌ها تقلیل داده‌اند.

بایستی اذعان کرد «سازوکار و چگونگی مداخله» مهم‌ترین امر تعیین‌کننده در «پذیرش یا مخالفت» و «موفقیت یا شکست» مداخله است نه خود مداخله به معنای عام، زیرا توسعه به معنای واقعی، بدون مداخله غیرممکن است. بنابراین استدلال مقاله این است که توسعه، عملی مداخله‌گرایانه است و مداخله مواجهه یا نفوذ متقابل زیست جهان‌ها و تجربه‌های اجتماعی - سیاسی گوناگون دانست. از این‌رو، کنش‌های هر گروه از بازیگران توسعه در تصدیق و پذیرش یا مخالفت و مقاومت در برابر توسعه تأثیرگذار است.

تشکر و قدردانی

این مقاله هیچ‌گونه حامی مالی نداشته است.

توجه به گروه‌ها و اقشار آسیب‌پذیر را در اولویت برنامه مداخله‌ای خود قرار دهند. مردم محلی این نوع سازوکار مداخله‌ای را به عنوان گفتمان مداخله‌ای مطلوب (مشارکتی، از پایین به بالا و همدلانه) تعریف کرده‌اند و راهبرد پذیرندگی، تصدیق و حمایت از این گفتمان مداخله‌ای را اتخاذ کرده‌اند. در چنین شرایطی است که مداخله توسعه‌ای، مورد پذیرش و تصدیق اجتماع محلی قرار می‌گیرد و با کم‌ترین هزینه‌های ممکن، بیش‌ترین تأثیرگذاری را در روند توسعه اجتماعات محلی ایجاد می‌کند.

بنابر سازوکارهای مداخله‌ای گفته شده، این گفتمان با رویکرد راتمن (۲۰۰۱) در راهبرد توسعه محلی و کنش اجتماعی همسو است. زیرا هدف این راهبردها توانمندسازی و بهبود قابلیت‌های اجتماعی و توزیع عادلانه قدرت در جامعه محلی است.

همچنین تمرکززدایی، توزیع عادلانه مزایای اقتصادی، پاسخگو بودن دولت‌ها در قبال مداخلات خود، اولویت قائل شدن برای ملاحظات اخلاقی مداخله، ترغیب به استفاده از دانش بومی و پذیرش تنوع گروه‌ها و عقاید مختلف از جمله عناصری است که پژوهشگران پیشین به آن‌ها اشاره داشته‌اند و در این تحقیق نیز مورد تأکید و تأیید جامعه محلی قرار گرفته‌اند (Lewis 2016; pattison 2008, Narayan and et al 2000; Rahnama 1997, Fox 1999, De kadt 1988, Fennell 1995). علاوه بر این می‌توان گفت که رویکرد غالب بر گفتمان مداخله توسعه‌ای همدلانه، همسو با دیدگاه استیون هاگن (۱۹۸۶) و هتنه (۱۹۹۶، ۱۹۹۵) در «توسعه مبتنی بر اقوام» و ویلیس (۲۰۱۱) در «توسعه مردمی» است.

گفتمان مداخله توسعه‌ای آمرانه

گفتمان مداخله توسعه‌ای آمرانه به عنوان الگوی مداخله‌ای نامطلوب در مدیریت توسعه اجتماعات محلی تفسیر شده است. این الگوی مداخله‌ای نه تنها حمایت اجتماع محلی را به همراه نداشته است؛ بلکه مخالفت و مبارزه بومیان علیه مدیران دولتی را بیشتر کرده است. تا حدی که فرآیند تنش و خصومت بین ساکنین، مدیران دولتی و گردشگران را در طول زمان تشدید کرده است.

مداخله آمرانه و دستوری از بالا به پایین مدیران دولتی، عدم رعایت حقوق مالکیت مردم محلی، بی‌نیازی در کسب مشروعیت از جامعه محلی و همچنین به رسمیت نشناختن انجمن‌ها و نهادهای میانجی بین دولت و جامعه میزبان، کم‌توجهی به جنبه فرهنگی مداخله، گریز از مسئولیت و سرزنش بومیان و تبعیض و ناعدالتی از جمله عناصری است که درک کنشگران محلی از مداخله دولتی را با رنجش و خصومت همراه کرده است. علاوه بر این، عدم تعادل قدرت دولت با اجتماع محلی و بیاعتمادی بومیان نسبت به مدیران دولتی این تنش و مخالفت را تشدید کرده است. تا حدی که مبارزه و مخالفت با اجرای طرح توسعه عاملی مؤثر

references

- Anbari, Mousa, Yousefvand, Saman (2017) Methodological Criticism of Local Communities Development Studies, *Journal of Anthropology*, Volume 13, Number 23, Autumn and Winter, p. 160-193.
- Bramwell, B. (2011). Governance, the state and sustainable tourism: A political economy approach. *Journal of sustainable Tourism*, 19(4), 459-477.
- Bramwell, B. (2006). ACTORS, POWER, AND DISCOURSES OF GROWTH LIMITS. *Annals of Tourism Research*, Vol. 33, No. 4, pp. 957-978
- Campbell, L. (1999). Ecotourism in rural developing communities. *Annals of Tourism Research*, Vol. 26, No. 3, pp. 534-553, PII: S0160-7383(99)00005-5.
- Cooper, C., Scott, N., & Baggio, R. (2009). Network position and perceptions of destination stakeholder importance. *An International Journal of, Tourism and Hospitality Research*, 20(1), 33-45.
- De Kadt, T. (1988). *Tourism: passport to Development?* 2nd edn. Oxford, Oxford University press.
- Dewi, C, Barclay, L, Wilson, S & Passey, C (2016). An asset-based intervention with Tuberculosis groups in rural Indonesia villages: overview and lessons learned. *Community Development Journal*, doi:10.1093/cdj/bsw037.
- Duim, V., and Caalders, J (2002) . Biodiversity and Tourism Impacts and Interventions. *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No. 3, pp. 743-761,
- Fennell, D. (1999). *Ecotourism: An Introduction*. London, Routledge.
- Fox, J. (1995) Governance and rural development in Mexico: State intervention and public accountability, *The Journal of Development Studies*, 32:1, 1-30, DOI: 10.1080/00220389508422399.
- Funder, M. Mweemba. C. & Nyambe. I. (2017): The Politics of Climate Change Adaptation in Development: Authority, Resource Control and State Intervention in Rural Zambia, *The Journal of development Studies*, DOI: 10.1080/00220388.2016.1277021.
- Hettne, B. (1995) *Development Theory and the Three Worlds*, 2nd edition, Harlow: Longman.
- Hettne, B. (1996) 'Ethnicity and development: an elusive relationship', in D. Dwyer and D. Drakakis-Smith (eds) *Ethnicity and Development: Geographical Perspectives*, London: John Wiley and Sons Ltd, pp. 16-44.
- Kontinen, T. (eds.) (2004) *Development Intervention: Actor and Activity Perspectives*. Helsinki: Centre for Activity Theory and Development Work Research, and Institute for Development Studies 15
- Koponen, J. (2004) *Development intervention and development studies*. Kontinen, T. (eds.) (2004) *Development Intervention: Actor and Activity Perspectives*. Helsinki: Centre for Activity Theory and Development Work Research, and Institute for Development Studies 15.
- Lemay, M., Nueninghoff, S., Rogers, C., Velasco, M., Banerjee, O., Schueler, K., & Chavez, E. (2015). *Belize-Sustainable Tourism Program II BL-L1020 proposal for operational development*. Washington DC: IDB.
- Lewis, B. (2016) Is Central Government Intervention Bad for Local Outcomes? Mixed Messages from Indonesia, *The Journal of Development Studies*, 52:2, 300-313, DOI: 10.1080/00220388.2015.1068293.
- Long, N. (2003). 'An Actor-oriented Approach to Development Intervention', in *Rural Life Improvement in Asia*. Edited by Asian Productivity Organisation. Tokyo.
- Mason, P. (2003). *Tourism impact, planning and management*, London, Routledge.
- McLeroy, K. R., Norton, B. L., Kegler, M. C. et al. (2003) Community-based interventions, *American Journal of Public Health*, 93 (4), 529-533.
- Moscardo, G. (2011). "Exploring Social Representations of Tourism Planning: Issues for Governance." *Journal of Sustainable Tourism* 19 (4-5): 423-36.
- Narayan, D, Chambers, R, Shah, M, Petesch, P. (2000). *Crying out for change: Voice of the poor*. Published by Oxford University Press, Inc. 198 Madison Avenue, New York, N.Y. 10016.
- Nunkoo, R. (2015). Tourism development and trust in local government. *Tourism Management*, 46(2), 623-634.
- Nunkoo, R., & Ramkissoon, H. (2012). Power, trust, social exchange and community support. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 997-1023.
- Pattison, J. (2008) *Legitimacy and Humanitarian Intervention: Who Should Intervene?*, *The International Journal of Human Rights*, 12:3, 395-413, DOI: 10.1080/13642980802069658 To link to this article: <http://dx.doi>.
- Rahnema, Majid. And V. Bawtree (1997), "The Postdevelopment Reader". London: Zed Books.
- Rosato, M (2014). A framework and methodology for differentiating community intervention forms in global health. *Community Development Journal*. doi:10.1093/cdj/bsu041. 244-264.
- Rothman, J., et al. (eds.) (2001). *Strategies of intervention*. New York: Thomson Woodsworth Publishers.
- Stavenhagen, R. (1986) 'Ethnodevelopment: a neglected dimension in development thinking', in R. Anthonpe and A. Kráhl (eds) *Development Studies: Critique and Renewal*, Leiden: E.J. Brill, pp. 71-94.
- Waligo, V, Clarke, J, Hawkins, R (2015). Embedding stakeholders in sustainable tourism strategies. *Annals of Tourism Research* 55, 90-93
- Willis, K (2011). *Theories and Practices of Development*. London: Routledge.
- Zuo, B, Gursoy, D, Wall, G. (2017). Residents' support for red tourism in China: The moderating effect of central government. *Annals of Tourism Research* 64 (2017) 51-63.